

УДК 321.15–042.2(477+498):342.827.1

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2019.26.14>

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ПОЛІТИЧНОГО ПРЕДСТАВНИЦТВА ЕТНІЧНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ ТА РУМУНІЇ

Михайло Зан

*Ужгородський національний університет,
факультет суспільних наук,
кафедра політології і державного управління
вул. Університетська, 14, 88016, м. Ужгород, Україна*

Відповідно до типології держав за етнічною ознакою Україну та Румунію відносять до переважно моноетнічних або країн з поліетнічним складом населення. В Україні представники етнічних меншин складають понад 22%, а в Румунії – понад 11%. В Україні поліетнічними регіонами є Крим, Одещина, Чернівецьчина та Закарпаття. Області Південної та Східної України також поліетнічні, але з домінуючою часткою представників російської етнічної ідентичності. В Румунії найбільш поліетнічними є Центральний, Північно-Західний та Західний регіони, де проживають чисельні компактні громади угорців, ромів, українців та німців.

В умовах демократичного транзиту в Україні інституційовано пострадянську, транзитно-лібералізовану емпіричну модель етнополітики, тоді як Румунія сформувала представницько-парламентську модель. В рамках української етнонаціональної політики представниками етнічних (національних) меншин визнаються всі особи, які не мають українську етнічну ідентичність. Натомість в Румунії меншини визнаються державою на підставі самоорганізації етнічних груп у рамках громадських організацій. Функції останніх у контексті виборчого процесу прирівнюються до політичних партій та беруть участь в електоральних кампаніях як на рівні парламенту держави, так і під час формування органів місцевого самоврядування.

В Україні немає практики позитивної дискримінації стосовно репрезентації компактних етнічних громад у парламенті держави. Водночас низка лідерів національно-культурних організацій були або є представленими у Верховній Раді України (зокрема, євреї Вадим Рабинович та Олександр Фельдман, кримські татари Мустафа Джемілев і Рефат Чубаров, румун Іван Попеску, угорець Василь Брензович, болгарин Антон Кіссе). Румунія презентує парламентську модель представництва етнічних громад. Зокрема, у Сенаті представлені 9 депутатів від Демократичного Союзу угорців Румунії (керівник групи Чеке Аттіла-Золтан). У складі нижньої Палати депутатів Румунії серед семи депутатських груп виділяються парламентська група депутатів-угорців (21 депутат на чолі з керівником Короді Аттілою) та парламентська група національних меншин (17 депутатів, очолюваних представником вірмен Варужаном Памбукчаном).

Упродовж 1990–2000-х років в Україні певну активність проявляли проросійські політичні партії. Нині найбільш успішними на регіональному рівні є політичні організації «КМКС «Партія угорців України»» (лідером є Василь Брензович) та Демократична партія угорців України (лідером є Ласло Зубанич). У 1990-х роках – на початку 2000-х років в Закарпатській області триразово здійснювалися спроби створити політичну партію на русинській етнокультурній базі. Політичні партії поляків, ромів і грузинів лише номінально представлені в зареєстрованій державою документації. Найбільша меншина Румунії, крім Демократичного Союзу угорців Румунії, представлена автономістичними політичними силами, а саме Угорською громадянською партією та Угорською народною партією Трансильванії. В секейському регіоні Румунії також представлені Секейська Національна Рада, Національна Рада угорців Трансильванії та Рада угорської автономії Карпатського басейну. На рівні формування органів місцевої влади активність проявляють також Партія ромів «Про-Європа», Партія демократичних ромів, Демократичний Альянс ромів та Альянс за об'єднання ромів.

Ключові слова: етнічна меншина, політичне представництво, Україна, Румунія, парламент, політична партія.

Україну та Румунію поєднують тривалі в історичному часі політико-дипломатичні та культурно-духовні взаємозв'язки. Обидві держави Центрально-Східної Європи пройшли власний досвід формування національної ідентичності та державотворення в кінці XIX – на початку XX ст. Отже, в кінці XX – на початку XXI ст. вони виробили власні емпіричні моделі етнонаціональної політики, які мають як спільні, так і та відмінні риси. Цікавим є те, що діаметрально протилежно кожна країна репрезентує не одну, а дві «власні» етнічні меншини, а саме румунську та молдовську громади в Україні, відповідно, українську та русинську меншини в Румунії. В обидвох державах час від часу актуалізуються проблеми національно-територіальної автономізації угорської етнічної громади (Притисянський район в Закарпатській області та Секейський край у Трансильванії). Досить схожими є проблеми включення у громадянське суспільство представників численної ромської етнічної спільноти. Водночас Україна презентує пострадянську, транзитно-лібералізовану модель, а Румунія – представницько-парламентську модель етнонаціональної політики.

Метою статті є спроба бінарного порівняння політичного представництва етнічних меншини в Україні та Румунії. В рамках цієї мети проаналізуємо специфіку етнонаціональної структури населення; парламентської репрезентації етнічних меншин; політико-партійної структуризації міноритарних громад поліетнічних регіонів двох країн.

За результатами останніх переписів населення в Україні етнічними українцями задекларували себе близько 78%, а етнічними румунами в Румунії – близько 89%. Виходячи з методології вітчизняного географа Мирослава Дністрянського, Україну та Румунію можемо віднести до типу переважно моноетнічних держав [3, с. 59]. Беручи ж до уваги етнополітологічний концепт типології держав за етнонаціональною ознакою Романа Коршука, обидві країни маємо віднести до держав з поліетнічним складом населення [7, с. 134].

Майже половина (12 із 25) регіонів України підпадають під критерій регіонів із поліетнічним складом, при цьому 10 із 12 презентують Східну та Південну Україну. Окремо варто виділити Крим, Одеську, Чернівецьку та Закарпатську області, де поліетнічність є найбільш мозаїчною, тоді як у інших регіонах України вона зумовлена домінуванням росіян на тлі незначної кількості представників інших етнічних меншин. У Румунії більша частина країни (23 із 41 повіту (жудецу)) належить до регіонів із поліетнічним складом населення. Цікаво, що порівняно з Україною (Східна, Південна Україна та дві західні області) поліетнічні повіти компактно представляють практично всі географічні ареали Румунії, а саме Північно-Західний (Біхор, Сату Марє, Марамуреш, Селаж, Бістріца-Несеуд, Клуж), Центральний (Муреш, Харгіта, Ковасна, Алба, Сібіу, Брашов), Західний (Арад, Тіміш, Караш-Северін, Хунедоара), Південно-Західний (Мехедінць) та Південно-Східний (Ілфов, Яломіца, Келараш, Джурджу, Констанца, Тулча).

Серед мультикультурних регіонів України найбільш виділяється анексована Автономна Республіка Крим. За переписом 2001 року росіяни Криму склали понад 58%, а в м. Севастополі – 71,6%. Досить репрезентованою в Криму є етнічна меншина кримських татар (12%), білорусів (1,4%), менше – вірмен, татар та євреїв. Росіяни переважали на територіях нинішньої зони військового конфлікту, а саме в Луганській (39%) та Донецькій (38,2%) областях. На Донеччині чисельною є також грецька громада (1,4%). Росіяни представлені в Харківській (25,6%), Запорізькій (24,7%), Одеській (20,7%), Дніпропетровській (17,6%), Херсонській та Миколаївській областях (по 14,1%), м. Києві (13,1%). На Одещині проживають понад 20% росіян, а також болгар (6,1%), молдовани (5%), гагаузи (1,1%), євреї та білоруси (по 0,5%), менше – вірмени та роми. Поліетнічним регіоном України є Буковина (сучасна Чернівецька область), де 25% населення становлять представники етнічних

меншин, зокрема румуни (12,5%), молдовани (7,3%), росіяни (4,1%), менше – поляки, білоруси та євреї. На Закарпатті 19,5% населення репрезентоване етнічними меншинами, які проживають компактно, переважно в сільській місцевості. Ними є угорці (12,1%), румуни (2,6%), росіяни (2,5%), роми (1,1%), менше – словаки, німці, білоруси та євреї [11].

Найбільшою етнічною меншиною в Румунії є угорська громада (1 227 623 ос., або 6,1%). Найбільша кількість угорців проживає у повітах Харгіта (82,9%), Ковасна (71,6%), Муреш (36,4%), Сату Маре (32,7%), Біхор (24%), Селаж (22,3%), Клуж (15%) та Арад (8,5%). Варто зазначити, що порівняно з 2002 роком відсоток представників угорської етнічності знизився. Водночас представництво ромської етнічної меншини збільшилося з 535 140 ос. у 2002 році до 621 573 ос. (3%) у 2011 році. Цей факт є єдиним прецедентом у середовищі найбільших етнічних груп Румунії. Роми проживають переважно в сільській місцевості й розселені дисперсно, тобто по всій країні [21].

Чисельність української етнічної меншини Румунії знизилася з 61 098 ос. у 2002 році до 50 920 ос. (0,2%) у 2011 році. Українська етнічність традиційно репрезентує повіти Марамуреш (6,4%), Сучава (0,9%), Тіміш (0,8%), Караш-Северін (0,8%), Тулча (0,5%), Сату Маре (0,4%), Арад (0,3%) та Ботошань (0,1%). Принагідно зауважимо, що подібно до сегментації української меншини в Словаччині та Угорщині, згідно з даними останнього перепису, в Румунії також відбулося чисельне зростання представників русинської (рутенської) етноідентичності (з 257 ос. у 2002 році до 548 ос. у 2011 році) [13]. Істотно скоротилася чисельність німецької етнічної громади Румунії. Якщо у 2002 році німців налічувалося 59 764 ос. (0,27%), то у 2011 році – тільки 36 042 ос. (0,18%). Вони проживають у Західному, Північно-Західному та Центральному регіонах Румунії (повіти Арад, Тіміш, Караш-Северін, Сату Маре, Сібіу, Брашов). Серед етнічних меншин, чисельність яких є більшою за 20 тис. ос., вирізняються турки (27 698 ос.), росіяни-липовани (23 487 ос.) й татари (20 282 ос.), які переважно проживають у межах Південно-Східної Румунії (повіти Констанца й Тулча). Серби (18 076 ос.) та хорвати (5 408 ос.) проживають у межах Північно-Західного регіону (повіти Караш-Северін і Тіміш). Словаки (13 654 ос.) є мешканцями Західних і Північно-Західних ареалів країни (Селаж, Біхор, Арад і Тіміш). Етнічні громади чисельністю менше 10 тис. ос. утворюють представники таких спільнот, як болгар (7 336 ос.), греки (3 668 ос.), євреї (3 271 ос.), італійці (3 203 ос.), чехи (2 477 ос.), поляки (2 543 ос.), китайці (2 017 ос.), вірмени (1 361 ос.), чанго (1 536 ос.), македонці (1 264 ос.), інші нації (18 524 ос.) [21].

Варто зазначити, що в Румунії досить значною є частка осіб, які взагалі не задекларували своє етнічне походження, а саме 1 236 810 ос. (6,15%), тоді як у 2002 році таких було лише 1 941 ос. [21]. Очевидно, йдеться про один із сучасних ідентифікаційних трендів у європейському мультикультурному співтоваристві (космополітизм). Наприклад, у тому ж 2011 році подібна ситуація статистично зафіксована в Чеській Республіці [10, с. 318–319].

Як відомо, в Україні немає практики обов'язкового рекрутування до складу парламенту представників організацій етнічних меншин. Водночас до складу Верховної Ради України (далі – ВРУ) входять відомі лідери, репрезентанти громадських і політичних організацій етнічних меншин України. Наприклад, у структурі ВРУ VIII скликання у провладній фракції партії «Блок Петра Порошенка» були представлені лідер угорців України Василь Брензович, відомі кримськотатарські громадсько-політичні діячі Мустафа Джемілев і Рефат Чубаров. До складу фракції Опозиційного блоку входив президент Всеукраїнського єврейського конгресу Вадим Рабінович, а до складу депутатської групи «Воля народу» – президент Українського єврейського комітету Олександр Фельдман. До групи партії «Відродження» входив президент Асоціації болгар України Антон Кіссе.

У складі парламенту України VIII скликання були представлені десятки депутатів, які не є етнічними українцями. Серед депутатського складу досить значною була частка етнічних євреїв (Юхим Звягільський, Юлій Іоффе, Анатолій Гіршфельд, Борислав Розенблат, Борислав Береза, Михайло Добкін, Георгій Логвинський, Євгеній Геллер, Яків Безбах), росіян (Вадим Новинський, Євгеній Мураєв, Сергій Куніцин, Єгор Соболев), репрезентантів інших етнічних спільнот. Водночас підкреслимо, що вони не виражали етнокультурні інтереси організацій етнічних меншин України. Зокрема, Григорій Тіміш (виходець із с. Купка Глибоцького району Чернівецької області) був обраний народним депутатом від 203 округу з центром у м. Новоселиця, де компактно проживають представники румунської етнічної меншини. Він входив до фракції «Блоку Петра Порошенка» та був співголовою групи з міжпарламентських зв'язків з Румунією, а також входив до складу міжфракційних об'єднань «Буковина» та «Карпати».

Серед обраних 21 липня 2019 року народних депутатів ВРУ IX скликання є також чимало неукраїнців за походженням, які також безпосередньо не репрезентують інтереси етнічних меншин України. Це, зокрема, такі депутати від мажоритарних округів і політичних партій, як євреї за походженням Ігор Фріс (округ № 84), Вадим Рабінович (президент Всеукраїнського єврейського конгресу), Григорій Суркіс, Юлій Іоффе, вірменин Суто Мамоян («Опозиційна платформа – За життя»), Олександр Фельдман (президент Українського єврейського комітету; округ № 174), аварець Муса Магомедов (округ № 45), татарин Олександр Абдулін (ВО «Батьківщина»), грузин Давид Арахамія («Слуга народу»), росіянин Вадим Новинський (округ № 57) [6, с. 98].

Підтримавши колишнього Президента Петра Порошенка, два кандидати від кримськотатарської громади Мустафа Джемілев (6 номер) та заступник глави Меджлісу Ахтем Чийгоз (9 номер), були залучені до списків політичної партії «Європейська солідарність» і стали народними депутатами нинішнього складу парламенту. Колишній радник уповноваженого Президента України у справах кримськотатарського народу, делегат Курултаю кримськотатарського народу Рустем Умеров пройшов до ВРУ за списками партії «Голос» (18 номер) [6, с. 99]. У виборчому окрузі № 142, який включає Арцизький, Саратський, Тарутинський райони й частини Болградського та Кілійського районів Одеської області з центром у м. Арциз, вже третій раз, тобто після виборів 2012 та 2014 років, перемогу серед дванадцяти кандидатів здобув президент Асоціації болгар України Антон Кіссе. В окрузі № 203 (частина Садгірського району м. Чернівці, Герцаївський, Глибоцький, Новоселицький та частина Сторожинецького районів Чернівецької області з центром у м. Новоселиця), де компактно проживають представники румунської етнічної громади, перемогу здобув директор Чернівецького обласного центру фізичного здоров'я населення «Спорт для всіх», представник політичної партії «Слуга народу» Георгій Мазурашу. Проте він безпосередньо не представляє етнокультурні інтереси румунської або молдовської етнічної громади регіону [6, с. 99–101].

Порівняно з Україною Румунська держава виробила чіткий законодавчий формат представництва інтересів етнічних меншин у парламенті. Оновлена у 2003 році Конституція Румунії передбачає представництво етнічних меншин у вищому законодавчому органі держави. Згідно зі ст. 62 (2) організації громадян, які належать до меншин, що не можуть зібрати достатню кількість голосів для представництва в парламенті, мають право на одне депутатське місце. При цьому зазначається, що громадяни однієї етнічної меншини можуть бути представлені тільки однією організацією [15]. Отже, громадські організації етнічних меншин у контексті електоральних циклів Румунії фактично прирівнюються до політичних партій.

У верхній палаті румунського парламенту (Сенаті) представлені 9 депутатів від Демократичного Союзу угорців Румунії (керівником групи є Чеке Аттіла-Золтан) [17]. У складі нижньої Палати депутатів Румунії серед семи депутатських груп виділяються парламентська група депутатів-угорців (21 депутат на чолі з керівником Короді Аттілою) та парламентська група національних меншин (17 депутатів, очолюваних представником вірмен Румунії Варужаном Памбукчаном [16].

Зазначимо, що чисельність представників від організацій етнічних меншин у Палаті депутатів Румунії до парламентської каденції 2004–2008 років постійно збільшувалася. За результатами перших парламентських виборів 1990 року були представлені 12 депутатів від організацій етнічних меншин (ромів, вірмен, греків, болгар, українців, сербів, поляків, словаків і чехів, росіян-липован, німців, татар і турків). У 1992 році до цієї когорти долучився представник від італійської меншини, у 1996 році – єврейської та албанської, у 2000 році – хорватської, македонської та русинської етнічних громад Румунії [18, с. 19]. Таким чином, у депутатських каденціях 2000–2004 та 2004–2008 років у структурі парламентської групи національних меншин були представлені 18 депутатів.

Варто зауважити, що в рамках парламентських каденцій 2008–2012 років (відсутні македонці та хорвати) та 2012–2016 років (відсутні болгари та італійці) були представлені по 16 депутатів від організацій етнічних меншин Румунії. В складі нинішньої депутатської каденції порівняно з 2000–2008 роками (18 депутатів) відсутня організація Демократичного Союзу татар, турко-мусульман Румунії (Uniunea Democrată a Tătarilor Turco-Musulmani din România). Причиною цього стали амбіції лідерів, внутрішньо-організаційні непорозуміння та подання двох списків, які були відхилені Центральним Виборчим Бюро напередодні виборів 2016 року. Через подібну ситуацію протистояння між колишнім депутатом Іоном Марочком та проводом Союзу українців Румунії тоді ризикувала залишитися без представництва й українська етнічна громада Румунії.

Порівняно з Румунією та іншими країнами Центрально-Східної Європи (Польща, Словаччина, Угорщина) українське законодавство також не передбачає нормативно-правових підстав для створення регіональних та політичних партій етнічних меншин. Акцентувавши увагу лише на списку зареєстрованих політичних партій України, можемо вирізнити низку політичних сил, які апелюють до виключно групових інтересів етнічних меншин України та окремих регіонів країни [2]. Це, зокрема, політичні сили, які орієнтуються на етнічних росіян і російськомовний електорат, а саме Слов'янська партія (зареєстрована 10 червня 1993 року), політичні партії «Союз» (11 червня 1997 року), «РУСЬ» (30 вересня 1998 року), «РУСЬ ЄДИНА» (5 червня 2003 року). Політичні організації «КМКС «Партія угорців України»» (17 лютого 2005 року), Демократична партія угорців України (24 березня 2005 року) та Українська Галицька партія (14 серпня 2014 року), представлені в органах місцевого самоврядування Закарпаття та Галичини (Львівська, Тернопільська та Івано-Франківська області) за результатами виборів 25 жовтня 2015 року. Зовсім новими й майже невідомими своєю публічною активністю є партійні проекти «Партія поляків України» (6 жовтня 2014 року), «Циганська партія України» та «Грузинська партія України» (22 січня 2016 року).

Зауважимо, що громадські лідери, представники російської етнічної меншини впродовж 1990-х та 2000-х років проявляли найбільшу активність у створенні різноманітних політичних сил під час парламентських і місцевих виборів, що орієнтувались на офіційну двомовність та ширшу інтеграцію з Російською Федерацією. Зокрема, у своїй передвиборчій агітації лідер Слов'янської партії Олександр Базилюк (до червня 2010 року) відверто орієнтувався саме на російськомовний електорат. У червні 2002 року через об'єднання

партії «За Русь єдину» та партії «Російсько-український союз» була створена політична партія «Руський блок» (головою є Геннадій Басов). На виборах 2002 року ця політична сила здобула високий рейтинг в Автономній Республіці Крим. У 2006 році на місцевих виборах у Криму був створений блок «За Януковича» в складі «Партії регіонів» та партії «Руський блок», який набрав 34% голосів виборців. В березні 2010 року через об'єднання низки організацій росіян у Криму був створений Всекримський рух «Русское Единство», а 12 серпня Міністерство юстиції України зареєструвало політичну партію «Русское Единство» [5, с. 111–112]. Можна припустити, що політико-партійна структуризація російської громади Криму стала одним із чинників анексії цього регіону Російською Федерацією у 2014 році.

Представницьким органом кримськотатарського народу з 1991 року є Меджліс, який не зареєстрований як політична або громадська організація (у 2016 році Меджліс визнаний екстремістською організацією в Російській Федерації – М. З.). Опозиційна до Меджлісу партія «Мілли Фірка» у травні 2010 року в м. Сімферополі на VI Конференції прийняла програму «Кримські татари. Стратегія XXI століття», в якій було поставлено за мету створити власну державність. У 2000-х роках у Криму фіксувалися окремі прояви діяльності міжнародної ісламської партії «Хізб-ут Тахрір аль Ісламі» (Ісламська партія визволення). Нині функціонує двомовний (українська та російська мови) веб-сайт цієї організації в Україні.

Варто зауважити, що найбільш успішною етнічною меншиною в контексті політико-партійної структуризації та відповідного лобіювання своїх групових інтересів на регіональному рівні є угорці України. На базі Товариства угорської культури Закарпаття (угорською мовою “KMKSZ”, тобто “Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség”), яке діє ще з 1989 року, створена мережа політичної партії «КМКС «Партія угорців України»». Впродовж березня 1998 року – квітня 2002 року її очільником був закарпатський лідер-радикал, экс-депутат ВРУ Миклошш Ковач. Саме з його діяльністю пов'язується ідея лобіювання так званого Притисянського району, де компактно проживають угорці. У парламенті VIII скликання цю політичну силу представляв більш поміркований Василь Брензович, який у своїй передвиборчій програмі також просував ідею адміністративно-територіального реформування Закарпатської області з виділенням Притисянського району [9]. Напередодні місцевих виборів у 2015 році лідери КМКС (Василь Брензович) та Демократичної партії угорців (Ласло Зубанич) підписали угоду про співпрацю з визначенням 50% квот від кожної організації до Закарпатської обласної ради та міських рад і найбільш авторитетних кандидатів на місцях [5, с. 395–396]. У результаті обидві політичні сили мають оптимальну репрезентацію у Закарпатській обласній раді, районних, міських і сільських радах, де компактно проживають угорці. Представник КМКС Йосип Борто є першим заступником голови Закарпатської обласної ради, а Віктор Мікулін був заступником голови Закарпатської обласної державної адміністрації (25 січня 2016 року – 22 липня 2019 року).

Цікаво, що спроби політико-партійного структурування відбувалися і в середовищі русинського автономістського руху на Закарпатті. В березні 1992 року в особі лідера Василя Зайця про себе заявила політична сила під назвою «Подкарпацька республіканська партія», яка у своєму статутному документі задекларувала, що «виходить із інтересів всіх народів Подкарпацької Русі» [12]. В її діяльності проглядалася реанімація русофільського напрямку, захоплення ідеями панславізму та проектування майбутнього краю за прикладом Швейцарії. На початку 1995 року організаційно структурується Християнсько-демократична партія Закарпатської Автономної Республіки (головою є Петро Годьмаш). Наприкінці серпня 2002 року лідери русинського руху (о. Димитрій Сидор, Михайло Шарга, Михайло Алмашій та інші) провели в Мукачеві установчі збори задля створення партії «Підкарпатська Русь України» (головою є Микола Буряк). Втім, через відсутність конкретної соціаль-

ної бази, фінансової підтримки, гостру конкуренцію між лідерами думок у громадському середовищі Закарпаття русинські партійні проекти втратили свій потенціал [4, с. 70].

Акцентуючи увагу на Румунії, відзначаємо, що угорці як репрезентанти найбільшої етнічної меншини держави, крім парламентського Демократичного Союзу угорців Румунії (Uniunea Democrată Maghiară din România, 25 грудня 1989 року), представлені двома автономістичними політичними силами, а саме Угорською громадянською партією (Partidul Civic Maghiar, 14 березня 2008 року) та Угорською народною партією Трансильванії (Partidul Popular Maghiar din Transilvania, 15 вересня 2011 року). Попри загалом провладну та помірковану позицію, 8 січня 2018 року Демократичний Союз угорців Румунії разом із двома названими автономістичними силами в м. Клуж-Напока підписав угоду про співпрацю в рамках домагання національно-територіальної автономії Секейського краю (більша частина повітів Харгіта, Ковасна та Муреш). Згодом, у березні, в м. Тиргу Муреш відбулася трьохтисячна демонстрація етнічних угорців із вимогою надання регіональної автономії. Втім, 11 квітня 2018 року Палата депутатів відхилила законопроект Демократичного Союзу угорців Румунії про створення автономного Секейського краю як такий, що має на перспективі дублювання діяльності органів державної влади у регіоні.

Варто нагадати, що Секейська автономія була самостійно проголошена 5 вересня 2009 року в м. Одорхею-Секуєск представниками місцевих органів влади [1, с. 24]. Значну роль в автономістичному русі відіграє постать лідера трансильванських угорців, незалежного депутата Європарламенту Ласло Текеша. Ідею широкої угорської автономії тривалий час просувають такі громадсько-політичні утворення, як Секейська Національна Рада (Consiliul Național Secuiesc, 16 жовтня 2003 року), Національна Рада угорців Трансильванії (Consiliul Național al Maghiarilor din Transilvania, 13 грудня 2003 року) та Рада угорської автономії Карпатського басейну (Consiliul Autonomiei Maghiare din Bazinul Carpatic, 16 червня 2004 року).

Ромська етнічна меншина Румунії, представлена в Палаті депутатів партією ромів «Про-Європа» (Partida Romilor "Pro-Europa", 3 квітня 1990 року), в громадсько-політичному аспекті є надзвичайно сегментованою. Зокрема, вже у 1990 році розпочали діяти відразу шість ромських громадсько-політичних організацій, таких як Демократичний Союз ромів Румунії (Uniunea Democrată a Romilor din România), Об'єднання ромів Бухареста (Societatea Romilor din București), Єдина Демократична партія ромів, рударів і лаутарів Румунії (Partidul Unit Democrat al Romilor, Rudarilor, și Lăutarilor din România), Партія циганів Румунії (Partidul Țiganilor din România), Християнсько-демократична партія ромів Румунії (Partidul Democrat Creștin al Romilor din România), Ліберально-демократичний Союз ромів Румунії (Uniunea Libera Democratică a Romilor din România).

У 1992 році про себе заявив Генеральний Союз ромів Румунії (Uniunea Generală a Romilor din România), у 1996 році – Союз ромів (Uniunea Romilor), Спільнота ромського етносу Румунії (Comunitatea Etniei Rromilor din România) та Союз ромів повіту Констанца (Uniunea Rromilor Județul Constanta), у 2000 році – Християнський центр ромів Румунії (Centrul Creștin al Romilor din România), у 2004 році – Альянс за єдність ромів (Alianța pentru Unitatea Romilor) [14]. Партія демократичного альянсу ромів (Partidul Alianța Democrată a Romilor, 17 вересня 2014 року) була зареєстрована за подання Доріна Чоаба, сина відомого Флоріна Чоаба (1954–2013 роки), який у 1997 році проголосив себе «королем всіх ромів світу». На президентських виборах у 2014 році ромська партія підтримувала соціал-демократа Віктора Понту. Водночас політична участь ромів зосереджена у вузькому колі харизматичних лідерів, які представляють окремі групи інтересів через субполітичні організації в ромських громадах Румунії. Ромський електорат використовується в політичній боротьбі,

а лідери, які досягли успіхів у публічній політиці, інтегруються в румунське суспільство, прагнучи не демонструвати власне ромське походження [14].

Зауважимо, що серед громадсько-політичних організацій етнічних меншин (особливо під час виборів 1996, 2000 та 2004 років – М. З.) точилася жвава конкуренція за політичне представництво в парламенті. Лідером у цьому стала італійська спільнота, яка на виборах 1996 року була розмежована на сім організацій. Менше конкурували роми, болгары та греки (по чотири організації); хорвати, македонці та турки (по три організації); албанці, поляки, чехи й словаки та українці (по дві організації). Одну громадську організацію традиційно на виборах представляли вірмени, євреї, німці, татари, серби, росіяни-липовани та русини [20, с. 26–51].

Принагідно також відзначимо, що на місцевих виборах 6 червня 2016 року Демократичний Союз угорців Румунії (4 місце після Соціал-демократичної, Національної ліберальної партій та Альянсу лібералів і демократів) здобув 5 мандатів голів повітових рад, 95 мандатів депутатів повітових рад, 195 мандатів примарів (голів місцевих громад), 2 284 мандатів депутатів міських і сільських рад. Угорська народна партія Трансильванії має 6 мандатів у повітових радах та 207 мандатів депутатів міських і сільських рад. Угорська громадянська партія має 6 місць у повітових радах, 13 мандатів голів громад і 158 місць у місцевих радах. Демократичний Форум німців Румунії має 10 місць у повітових радах, 5 мандатів голів громад і 81 мандат у місцевих радах [19]. Меншу кількість депутатських мандатів отримали ромські організації, такі як Партія ромів «Про-Європа» (Partida Romilor “Pro-Europa”), а саме 1 голову громади та 143 місцеві депутати; Партія демократичних ромів (Partidul Romilor Democrată, PRD), а саме 10 депутатів; Демократичний Альянс ромів (Partidul Alianța Democrată a Romilor), а саме 4 депутати; Альянс за об’єднання ромів (Alianța pentru Unitatea Rromilor), а саме 3 депутати в місцевих радах [19].

Демократичний Союз словаків та чехів Румунії отримав 1 мандат голови місцевої ради та 23 депутатів, а Товариство росіян-липован Румунії – 1 очільника громади та 15 місцевих депутатів. Низка організацій етнічних меншин також отримала мандати на рівні місцевих рад, а саме Союз українців Румунії (14 депутатів); Союз сербів Румунії (13 депутатів); Демократичний Союз татарів, турко-мусульман Румунії (11 депутатів); Союз болгар Банату Румунії (4 депутати); Виборчий Альянс «Союз за Кодля – Форум німців» та Культурний Союз русинів Румунії (по 3 депутати); Союз хорватів Румунії та Союз поляків Румунії «Дом Польські» (по 2 депутати) [19]. Таким чином, не представленими в органах місцевого самоврядування залишилися організації італійців, греків, євреїв, вірмен, турків, албанців і македонців.

Підбиваючи підсумки, можемо констатувати, що окреслені контури політичного представництва етнічних меншини України та Румунії мають низку спільних і відмінних рис. До спільних рис можна віднести загальну тенденцію до скорочення чисельності населення в обидвох країнах; етнонаціональну структуру населення, яка розмежована на домінуючу етнічну групу та представників етнічних меншин (обидві країни можна віднести до переважно моноетнічних або країн з поліетнічним складом населення). До відмінних рис відносимо неоднотипний формат регіонів з поліетнічним складом через політико-історичні особливості формування національних держав (в Україні в 10 з 12 регіонів домінує російська етнічна громада; в Румунії в 7 з 23 поліетнічних регіонів домінує угорська етнічна меншина); відсутність парламентського представництва організацій етнічних меншин в Україні та побудова чіткої представницько-парламентської моделі етнополітики в Румунії; можливість представництва етнічних меншин на рівні місцевого самоврядування через

мережу громадсько-політичних організацій та регіональних партій в Румунії, а також відсутність такої практики (за винятком угорців Закарпаття) в Україні.

Таким чином, враховуючи досвід інституційних та діяльнісних векторів етнополітики Румунії, можемо рекомендаційно зауважити, що в найближчій перспективі в Україні варто забезпечити чітку нормативно-правову основу етнонаціональної політики з Концепцією державної етнонаціональної політики та оновленням Законом «Про національні меншини в Україні». Український законодавець має переглянути норму про доцільність партійно-політичної структуризації етнічних меншин на регіональному рівні.

Список використаної літератури

1. Баринов И.И., Пантин В.И. Политика по отношению к национальным меньшинствам в Словакии и Румынии на рубеже XX – XXI вв. *Человек. Сообщество. Управление*. 2016. Т. 17. № 4. С. 19–30.
2. Відомості щодо зареєстрованих у встановленому законом порядку політичних партій станом на 18 січня 2017 року / Департамент державної реєстрації та нотаріату. URL: http://ddr.minjust.gov.ua/uk/ca9c78cf6b6ee6db5c05f0604acdbdec/politychni_partiui (дата звернення: 20.09.2019).
3. Дністрянський М.С. Етнополітична географія України: проблеми теорії, методології, практики : монографія. Львів : Літопис ; Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2006. 490 с.
4. Зан М.П. Неорусинство на Закарпатті як латентний фактор дезінтеграційної загрози єдності українського етнонаціонального простору. *Стратегічні пріоритети. Серія «Політика»*. 2017. № 1 (42). С. 62–71.
5. Зан М.П., Остапець Ю.О. Парламентське представництво національних меншин Румунії: політична практика та досвід для України. *Україна – Румунія – Молдова: історичні, політичні та культурні аспекти взаємин у контексті сучасних європейських процесів* : збірник наукових праць / за заг. ред. А.М. Круглашова. Чернівці : Букрек. 2011. Т. IV. С. 98–116.
6. Зан М.П. Політичне представництво етнічних меншин України у контексті парламентської виборчої кампанії 2019 року. *Актуальні наукові дослідження різноманітних соціальних процесів сучасного суспільства* : матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, Україна, 13–14 вересня 2019 року). Одеса : ГО «Причорноморський центр досліджень проблем суспільства», 2019. С. 98–103.
7. Коршук Р.М. Етнополітологія : навчальний посібник. Київ : Алерта. 2011. 200 с.
8. Остапець Ю.О. Електоральна поведінка та представництво в органах влади угорської громади Закарпаття. *Гілея*. 2016. Вип. 113. С. 392–397.
9. Передвиборна програма кандидата у народні депутати України Брензович Василя Івановича від «КМКС» Партії угорців України. 2 с.
10. Політичні трансформації у країнах Центральної Європи наприкінці XX – на початку XXI століть : навчальний посібник / упоряд. М. Лендьял. Ужгород : Ліра, 2016. 464 с.
11. Про кількість та склад населення України за підсумками Всеукраїнського перепису населення 2001 року / Державний комітет статистики. Всеукраїнський перепис населення 2001. URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality> (дата звернення: 12.11.2018).
12. Статут Подкарпацької Республіканської Партії (ПРП). *Республіка*. 1992. № 2. С. 2.
13. Al doilea raport periodic prezentat de Guvernul României către Secretarul General al Consiliului European în baza Articolului 15 al Cartei Europene a Limbilor Regionale sau Minoritare. 272 p.

14. Bleahu A., Frunzaru V. Participarea politică a romilor din România. *Romani CRISS. Centrul Romilor pentru Intervenție Socială și Studii*. URL: <http://www.romanicriss.org/PDF/participare%20politica%20romi.pdf> (дата звернення: 20.09.2019).
15. Constituția României. *Cameră Deputaților*. URL: <http://www.cdep.ro/pls/dic/site.page?id=339> (дата звернення: 18.09.2019).
16. Grupul parlamentar al minorităților naționale. *Camera Deputaților*. URL: http://www.cdep.ro/pls/parlam/structura2015_gp?idl=1&idg=7 (дата звернення: 18.09.2019).
17. Grupul parlamentar al Uniunii Democrate Maghiare din România. *Parlamentul României. Senat*. URL: <https://www.senat.ro/ComponentaGrupuri.aspx?Zi&GrupID=ec108697-5212-442b-830e-c289b9b6fd36> (дата звернення: 18.09.2019).
18. Mictat G. Experiența României în dreptul minorităților până la alegerea lui Klaus Iohannis ca președinte al românilor. *Revista Inovația Socială*. 2015. Anul 7. Nr. 2 (iunie-decembrie). 42 p. URL: <http://www.inovatiасociala.ro/wp-content/uploads/2018/03/2015-7-2-Mictat.pdf> (дата звернення: 19.09.2019).
19. Rezultate finale 5 iunie 2016. *Biroul Electoral Central. Alegeri pentru Autoritățile Administrației Publice Locale 2016*. URL: <http://www.2016bec.ro/rezultate-finale-10-06-2016/index.html> (дата звернення: 20.09.2019).
20. Székely I.G. Representarea politică a minorităților naționale în România / The political representation of national minorities in Romania. *Studii de atelier. Cercetarea minorităților naționale din România / Working Papers in Romanian Minority Studies / Műhelytanulmányok a Romániai Kisebbségekről*. 2009. Nr. 20. Cluj-Napoca : Institutul pentru studierea problemelor minorităților naționale, 2009. 120 p.
21. Volumul II: Populația stabilă (rezidentă) – Structura etnică și confesională. *Institutul Național de Statistică. Recensământul populației și al locuințelor*. URL: <http://www.recensamantromania.ro/noutati/volumul-ii-populatia-stabila-rezidenta-structura-etnica-si-confesionala> (дата звернення: 12.11.2018).

COMPARATIVE ANALYSIS OF THE POLITICAL REPRESENTATION OF ETHNIC MINORITIES IN UKRAINE AND ROMANIA

Mykhaylo Zan

*Uzhhorod National University, Faculty of Social Sciences,
Department of Political Science and Public Administration
University str., 14, 88016, Uzhhorod, Ukraine*

According to the typology of the states by ethnicity, Ukraine and Romania are predominantly mono-ethnic or countries with multi-ethnic population. In Ukraine, ethnic minorities are over 22% and in Romania – over 11%. In Ukraine, the multi-ethnic regions are Crimea, Odessa, Chernivtsi and Zacarpattia. The regions of Southern and Eastern Ukraine are also multi-ethnic, but with a dominant proportion of Russian ethnic identity representatives. The Central, North-West and West regions of Romania are inhabited by representatives of ethnic communities, in particular Hungarians, Romani people, Ukrainians and Germans.

In the context of democratic transit Ukraine has established post-Soviet, transit-liberalized empirical model of ethno politics, along with that Romania has formed the representative-parliamentary model. Within the framework of Ukrainian ethno-national policy, all persons who do not have Ukrainian ethnic identity are recognized as representatives of ethnic (national) minorities. Instead of this, in Romania, minorities are recognized by the state on the basis of self-organization of ethnic groups within NGOs. The functions of the latter in the context of the electoral process are equated with political parties and participate in electoral campaigns, both at the state parliament level and the local self-government bodies as well.

There is no practice of positive discrimination in Ukraine regarding the representation of compact

ethnic communities in the parliament of the state. At the same time, a number of leaders of national-cultural organizations were / are represented in the Verkhovna Rada of Ukraine: Jews – Vadim Rabinovich and Oleksandr Feldman, Crimean Tatars – Mustafa Dzhemilev and Refat Chubarov, Romanian – Ion Popescu, Hungarian – Brenzovics László, Bulgarian – Anton Kisse and others. Romania represents the parliamentary model of ethnic community representation. In particular, 9 members of the Democratic Union of the Hungarians of Romania (leader – Cheke Attila-Zoltan) are represented in the Senate. The Romanian House of Deputies includes the Hungarian Parliamentary Group (21 members headed by Korodi Attila) and the Parliamentary Group of National Minorities (17 members headed by Armenian representative Varujan Pam-bukchan) among seven parliamentary groups.

During the 1990s – 2000s pro-Russian political parties in Ukraine were active. Currently, the most successful at the regional level are the political organizations of the KMKSZ “Party of Hungarians of Ukraine” (leader – Brenzovics László) and the Democratic Party of Hungarians of Ukraine (leader – Zubánics László). In the 1990s – early 2000s attempts were made to form a political party in the Zacarpathian region on a Rusyn-based ethnic-cultural basis. Political parties of Poles, Romani people and Georgians are only nominally represented in the state-registered documentation. The most numerous minorities in Romania, in addition to the Democratic Union of the Hungarians of Romania, is also represented by autonomous political forces – the Hungarian Civic Party and the Hungarian People’s Party of Transylvania. The Szekler National Council, the National Council of the Hungarians of Transylvania and the Hungarian Autonomous Council of the Carpathian Basin are also represented in the Székely Land of Romania. At the level of self-government bodies the “Pro-Europe” Roma Party, the Democratic Roma Party, the Democratic Roma Alliance and the Roma Union are active also.

Key words: ethnic minority, political representation, Ukraine, Romania, parliament, political party.